

عتیقه‌های فضای مخفی

آموزش موزه‌ای چیست؟

موزه‌ها پیشینه‌ای چند صد ساله دارند. یکی از نخستین موزه‌ها، موزه‌ی خصوصی «شمولین» در آکسفورد انگلستان است که در سال ۱۶۸۳ بنیاد گذاشته شد. ایده‌ی ایجاد موزه‌های عمومی در سده‌ی هجدهم شکل گرفت. بازدیدکنندگان موزه‌ها در گام آغازین تأسیسشان بیشتر مردمان طبقه‌های مرفه و تحصیل کرده بودند و بسیار طول کشید تا پای مردمان «عادی» به موزه‌ها گشوده شود.

موزه و آموزش

توجه به آموزش در موزه، در ایده‌های نخستین برخی از مدیران موزه‌ها وجود داشته است. **جان کاتون دانا**، یکی از بنیادگذاران و مدیران موزه در آمریکا، بر آن بود که هر شیء باستانی یا اثر هنری، پیش از آنکه اثری تاریخی و هنری باشد، سندی هنری فرهنگی و اجتماعی است. برای همین، وظیفه‌ی موزه، در کنار نگهداری از این آثار، دادن آگاهی و آموزش به مردم است. استفاده از موزه به عنوان «مکان آموزش» به دهه‌ی سوم سده‌ی بیستم میلادی برمی گردد. در میانه‌ی رکود اقتصادی در آمریکا، کلاس‌های هنری و کارگاه‌هایی برای حمایت از بیکاران برپا شدند و بسیاری از موزه‌ها، به ویژه موزه‌های هنری، درهای خود را به رایگان به روی همگان گشودند. بدین گونه آموزش موزه‌ای، به ابتداترین شکل خود، با آموزش هنری در موزه‌های هنری آغاز شد. از دهه‌ی هفتاد میلادی، بسیاری از موزه‌ها در آلمان با رویکرد «موزه به عنوان مکانی برای آموزش فرهنگی»، به آموزش توجه بیشتری کردند و درهای خود را به روی مدرسه‌ها گشودند. از دهه‌ی هشتاد میلادی «آموزش موزه‌ای» به عنوان حوزه و رشته‌ای مستقل، جای خود را گشود و راه خود را به مدرسه‌ها باز کرد.

هدف‌های آموزشی

هدف از آموزش موزه‌ای صرفاً دادن اطلاعات نیست، بلکه بالا بردن سطح آگاهی شخصی، اجتماعی، فرهنگی و تاریخی فراگیرنده و ارتقای روابط و تعامل اجتماعی اوست. به طور کلی می‌توان هدف‌های زیر را در آموزش موزه‌ای برشمرد:

- درک و دریافت اشیا و پدیده‌ها از جنبه‌ها و زاویه‌های دیگر؛
- درک و شناخت ارتباط اشیا و پدیده‌ها با زندگی روزمره و شخصی؛
- جست‌وجو، کاوشگری، حدس زدن و مقایسه کردن؛

- چیزی را تجربه و آزمایش کردن؛

- چیزی را ساختن و پرداختن؛

- بیان احساس و برداشت شخصی در شکل‌های مختلف هنری؛

- ایجاد رابطه و تعامل با دیگران؛

- تقویت و ارتقای کودک در: توانمندی فرهنگی و میان فرهنگی،

آگاهی تاریخی، توانمندی زبانی و بیانی، توانمندی در مهارت‌ها، و حس زیباشناختی.

موزه و مدرسه

کارشناسان و مربیان دریافته‌اند، موزه‌ها می‌توانند به عنوان مکان آموزشی برون‌مدرسه‌ای، به فراگیرندگان کمک کنند پدیده‌های فرهنگی، اجتماعی، تاریخی و مفاهیم ذهنی را بهتر درک کنند. فراگیرنده زمانی کنجکاو می‌شود و پرسش می‌کند که با موضوع ارتباط مستقیم برقرار کند و با آن به طور زنده درگیر باشد. برای همین، بعضی از موزه‌ها با ساختن نمونه‌ی دوم از اشیا (وسایل بدلی) به فراگیرندگان امکان می‌دهند با آن‌ها کنشگرانه روبه‌رو شود، آن‌ها را لمس کند یا به کار ببرند. برای نمونه، اگر فراآموزی که از لباس‌ها و زره‌های دوره‌ی هخامنشیان یا از مبلمان مربوط به دوره‌ی قاجار بازدید می‌کند، بتواند لباس آن دوره را بپوشد و از وسایل آن دوره استفاده کند، شیوه‌ی زندگی آن دوره و ارتباط طبیعی آن لباس‌ها و وسایل را با آن دوره‌ی تاریخی بهتر و عمیق‌تر درک و احساس خواهد کرد. این تجربه‌ی یگانه هیچ‌گاه از ذهن او زوده نخواهد شد. این شیوه‌ی عملی بازدید از موزه‌ها، فراآموزان را به پرسشگری و گفت‌وگو درباره‌ی اشیا، مفاهیم و کاربردهای برمی‌انگیزد.

وجود موزه‌های گوناگون کودکان مانند موزه‌ی اسباب‌بازی، پوشاک، عروسک و جز آن و وجود بخش کودک در برخی از موزه‌ها، در بیشتر

کشورهای جهان، از جمله ایران و نیز همکاران موزه و مدرسه، نشانه‌ی توجه به گذشته‌ی فرهنگی جامعه و اهمیت آن برای کودکان است.

موزه و کودک

در آموزش موزه‌ای برای کودکان، کودک در مرکز برنامه‌ها قرار دارد، نه اشیاء و وسایل. کودک زمانی یک چیز نو را خواهد آموخت که: بتواند رابطه‌ی میان آن را با دیگر موارد و ارتباط همه‌ی آن‌ها را با زندگی روزمره‌ی خود بیابد و امکان و فرصت داشته باشد خودش این رابطه‌ها را کشف کند. سپس بتواند با چیزها و پدیده‌ها رابطه‌ی شخصی برقرار کند.

کودک و نوجوان در موزه‌ی ملی ایران

امروزه موزه و آموزش موزه‌ای تنها به موزه‌های رسمی و متعارف محدود نمی‌شود. نگارخانه‌های هنری، تالارهای نمایش، گنجینه‌های فرهنگی، بناها و آثار تاریخی، نمایشگاه‌های دائمی در هوای آزاد، آثار هنری در مکان‌های عمومی، باغ‌های گیاه‌شناسی و جانورشناسی، نمایشگاه جانوران و گیاهان آبی، کتابخانه‌ها و مراکز اسناد و هر چه با فرهنگ و زندگی انسانی سروکار داشته باشد، در برنامه‌ی آموزش موزه‌ای قرار می‌گیرد. برخی از کارشناسان و صاحب‌نظران آموزشی از این هم فراتر رفته و برآنند که باید موزه‌های ویژه‌ی کودکان برپا کرد. موزه‌هایی که کودکان بتوانند در آن‌ها آزادانه به تماشا و گردش بپردازند، اشیاء و وسایل به نمایش گذاشته شده را بی‌هیچ هراسی لمس و در جهت کاربردشان استفاده کنند و حتی بتوانند آن‌ها را بسازند و شاید به عنوان یادگاری با خود به خانه ببرند. این در حالی است که در بسیاری از کشورها، به‌ویژه در ایران، به جز در پایتخت و شهرهای بزرگ، موزه‌های متنوع و تخصصی وجود ندارد، چه برسد به موزه‌ی کودک. از این رو بسیاری از آموزشگران برپایی موزه‌ی کودک را در دستور کار خود قرار داده‌اند.

موزه‌ی کودک موزه‌ای است که هم از نظر نوع فضا و هم به لحاظ اشیاء، موضوع‌ها و شیوه‌های آموزش، ویژه‌ی کودکان ساخته شده است و هدفش ایجاد کنجکاوی و بیدار کردن روح خلاقیت در آن‌ها، فراهم‌سازی امکانات برای تجربه‌ی شخصی و عملی و نیز علاقه‌مند کردن آن‌ها به مسائل اجتماعی، تاریخی، فرهنگی و علمی است. محیطی که به‌عنوان موزه برای کودکان طراحی می‌شود، باید فضاهای طبیعی داشته باشد و عناصری طبیعی همچون درخت و موجودات زنده در آن پیش‌بینی شده باشند. موزه‌ی کودک باید فضاهای باز و گسترده داشته باشد تا کودکان بتوانند در آن تحرک داشته باشند و به آسانی با یکدیگر ارتباط برقرار کنند. همچنین، باید فضایی برای ماجراجویی داشته باشد؛ فضایی که قدرت تخیل را تقویت کند. بچه‌ها عاشق فضاهای مخفی هستند. فضاهایی که در آن استقلال شخصی‌شان را رشد دهند. اگر بپذیریم که بازی یکی از مهم‌ترین

فعالیت‌های کودک است، موزه‌ی کودک باید ساختارها و امکانات بازی را دارا باشد. نخستین موزه‌ی کودک در ایران، با نام «موزه‌ی تاریخ» در سال ۱۳۶۵ به ابتکار کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در تهران بنیاد نهاده شد. در این موزه، کودکان از طریق صدا، نورپردازی‌های خاص، پخش فیلم و اسلاید و در قالب تابلوهای نقاشی و گرافیکی و نمونه‌سازی آثار تاریخی، به روش‌های نمایش خلاق و گفت‌وگو و پرسش و پاسخ، با آثار و مفاهیم تاریخی آشنا می‌شوند. هم‌اینک در برخی از شهرهای کشورمان نیز موزه‌های کودک برپا شده‌اند. این روند در حال گسترش است، به گونه‌ای که موزه‌های کودک جدیدی با نام‌ها و موضوع‌های تازه به آن‌ها افزوده می‌شوند؛ مانند موزه‌ی «کودک و طبیعت»، «باغ موزه‌ی کودک»، «موزه‌ی دوستدار کودک» و جز آن. با این امید که با حمایت کارگزاران و سیاستگذاران فرهنگی، این حرکت سراسری شود.

